

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՅԻՍՈՒՍԻ ԳՈՐԾԻՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

Գ. ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՐՋԱՆ. ՓԻԼՈՊՊԵԱՆ ԿԵՍԱՐԻԱՅԷՆ
ՄԻՆՁԵՒ ՂԱԶԱՐՈՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Ետ. Սիոն 1934, էջ 171 էջ)

Յովհ. Ժ. 22 էն անդին, պատմութիւնը մէկ ուստուժով կ'անցնի երկու ամիսներու վրայէն և յանկարծ կը փոխադրէ զմեզ նաւակատեսաց տօնին, որ Գեկտեմբեր ամսոյ մէջ կը կատարուէր, ի յիշատակ սրբազործութեան տաճարին, զոր պղծած էր Անտիոքոս Եպիփան: Անկէ վերջ Յիսուս Պէրէա կ'երթայ, ու պատմութիւնը կը մտնէ հնազոյն վաւերագրերէն հետ զուգահեռական իր ընթացքին մէջ (Մաթ. ԺԺ. 1. Մրկ. Ժ. 1, Ղկս. ԺԺ. 31 և հետ. Յովհ. Ժ. 40): Բայց այս իրողութիւնը մեզ կը տանի արդէն զրուած հարցին: Ի՞նչպէս յովհաննէսեան բնագրին մէջ մտնել հիսուսի Գալիլիայէն ելնել երթալը, զոր համատեսականները այնքան հանդիսաւոր կերպով կը պատմեն (Ղկս. Ժ. 51): Ինչպէս տեսանք, ասիկա պէտք է պատահած ըլլայ Տաղաւարահարաց տօնէն ետքը, որուն սկիզբները Յիսուս տակաւին իր ընտանեկան յարկին մէջ կը գտնուէր: Միւս կողմէ հիւսիսի գաւառէն վերջնական մեկնումը չի կրնար զրոյիլ նաւակատեսաց տօնէն ետքը, երբ Տէրը սակայն Պէրէա քառուեցաւ, ուր և մնաց այդ ատենէն սկսեալ մինչև վերջը: Ստոյգ թուականը ուրեմն երկուքին մէջտեղն է. Տաղաւարահարացէն ետքը և նաւակատեքէն առաջ է որ Տէրը կարճ ատենի մը համար Գալիլիա գալով՝ յետոյ անկէ կը մեկնի ընդ միշտ: Տեղեկանալով թէ երուսաղէմի մէջ, մէկ կողմէ ժողովուրդը (Յովհ. է. 30, 44, Ը. 59) և միւս կողմէ զլիաւորները (է. 32, 45, Ժ. 34), իր կեանքին ղէմ ի՞նչպէս դաւ կը նւիրեն, Յիսուս, չուզելով որ իր գործունէութիւնը ժամանակէն առաջ յանկարծօրէն իր վերջաւորութեանը յանգի (Յովհ. Զ. 6-8), իր բնակավայր երկիրը կը դառնայ, բայց քիչ յետոյ անմիջապէս մեկ-

նելու համար անկէ: Գիտէ թէ մօտ է իր պերցուելուն ժամը, հազիւ քանի մը ամիսներ կը բաժնեն զինքը իր չարչարանքի Զատիկէն. այն ատեն տեղի կ'ունենայ իսպառ մեկնումը, որուն կարեւորութիւնը նշանակուած է երրորդ աւետարանին մէջ, և զոր միւս երկու համատեսականները անցողաբար կը ցուցնեն:

Եւ սակայն այս ճամբորդութիւնն ալ, արագ ուղեւորութիւն մ'ըլլալէ աւելի, աւետարանչական գործ մըն է զարծեալ, ընդհատուած՝ յերուսաղէմ բնակութեամբ մը, որուն հետ կապ ունեցող քանի մը պարագաներ իր և փակագծի մէջ կը յիշուին, Փրկչին գործունէութեան այս ժամանակաշրջանին ամբողջական շարժումը Ղուկասու աւետարանին մէջ յառաջ բերուած ըլլալով: Ըստ այս պատմութեան, Յիսուս, Գալիլիան ընդ միշտ թողած աւտեն, իր գործին նոր ընդարձակում մը կուտայ՝ Եթանասուն և երկուքը զրկելով (Ղուկ. Ժ. 1 և հետ.), մինչդեռ միւս կողմէ անէծքի կ'ենթարկէ Քորնաղիսի և Բեթսայիտայի ըմբոստ քաղաքները: Աշխարհային իմաստութեան գէմ հանելով աւետարանի սկզբունքները, Տէրը կը պնդէ երկրաւոր ինչքերէ հրաժարումին վրայ, զայն ներկայացնելով իբրեւ անհրաժեշտ պայման Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ մտնելու (ԺԵ. 13-34): Այդ բախտորոշ ժամուն, երբ վերահաս է հանգոյցին պարզումը, Քրիստոսի աշակերտները պէտք է անվերապահօրէն ապրին ի խնդրի՝ յաւիտենական դանձին միայն. այս պատճառաւ, Յիսուս բուն կերպով և քանիցս անգամներ խիստ կ'արտայայտուի ազահութեան ղէմ (ԺԵ. 17-21, 33, 34, ԺԶ. 1-13): Ուսուցումներու այս կարգին է որ կը կցուի անգութ հարուստին առակը (ԺԶ. 19-31), որուն դատապարտութեան պատճառը ոչ թէ անոր հարուստ ըլլալն է, այլ կեանքի վայելքներուն մէջ կարծրացած լինիլը, Տէրջը բարեգթութեան կոչումներուն անխղճ ըլլալու չափ:

Այս ժամանակաշրջանին ալ, փրկութեան վարդապետութիւնը յառաջ կը բերուի մասնաւոր և տեղական որ և է սեղմումէ զիրոյն ձեռք մը տակ: Նախապէս Գալիլիոյ մէջ, Յիսուս Աստուծոյ թագաւորութիւնը նկարագրած էր աւելի իբրեւ ազ-

տուածպետութեան փթթում մը: Ընտրեալ ժողովուրդին առանձնաշնորհումները առաջին գիծի վրայ և որոշ ու գրեթէ բացայայտ կերպով կ'երևէին. Հեթանոսաց փրկութիւնը եթէ հերքուած չէր բայց գէթ ստուերի մէջ թողուած էր: Հիմակ սակայն որ իսրայէլեան անհաւատութիւնը ա'լ կասկած չի վերցնէր, Յիսուս, առանց դարձեալ Հրեաներէն բոլորովին հեռանալու, լայնօրէն կը հրապարակէ Աւետարանին տիեզերականութիւնը: Թրթուուն ձայնով մը կը պատմէ Աստուծոյ սիրոյն հրաշալիքները, որոնք ապստամբ տարածին տառապանքներուն կը պատասխանեն. այսպիսի է տիրական նօթը Ղուկասու երեք սքանչելի առակներուն, կորսուած ոչխարի առակին՝ որ մեղաւոր մարդուն թշուառ փրճակը կը ցուցնէ, կորսուած դրամի առակին՝ որ հոգիի մը անհուն արժէքը դուրս կը բերէ, և անառակ որդիին առակին՝ որ անմոռանալի գիծերով կը համառօտէ անկումի և փրկութեան տառամբ:

Փարիսեցիներուն նիւթապաշտութեան դէմ հակադրօրէն՝ Քրիստոս կը պանծացնէ նաև Աստուծոյ թագաւորութեան հոգեւոր նկարագիրը աշխարհի մէջ (Ժէ. 20, 21). բայց այդպէս կ'ընէ յորդորելու համար որ իր աշակերտները արթուն մնան, երբ՝ զոր օրինակ՝ կ'ըսէ անոնց թէ իր թագաւորութիւնը յանկարծակի պիտի հասնի (Ժէ. 22-37): Այս նիւթը բնականօրէն կը յիշեցնէ աղօթքը, քանի որ հաւատացեալը միշտ Տէրոջ աղերսելով է որ պիտի կրնայ պատրաստ ըլալ անոր ժամանումին. այս առթիւ Յիսուս կը յանձնարարէ թէ՛ յաւատեութիւն (Ժլ. 1-18), թէ՛ խոնարհութիւն (հ. 9-14)՝ իրեն անհրաժեշտ պայման մեր հայցուածքներուն ընդունելութեան: Մէկ խօսքով, Փրկիչը կը ձառէ բազմազան նիւթերու վրայ, պարզելով իր վարդապետութեան բոլոր հարստութիւնները, վասն զի՝ զինքը մտադրուող զիտումն է զինել զինքը չըջապատողները վերահաս բաժանումի վրդովումներուն դէմ:

Հանգոյցի պարզումին առիթ կ'ըլլայ իրողութիւն մը, որուն կարևորութիւնը բարձրօրէն կը շեշտէ Յովհաննու պատմըւածքը: Յիսուս տակաւին Պէրէա էր (Յովհ. Ժ. 40), երբ լուր առաւ հիւանդութեան մասին Ղազարու, որուն երկու քոյրերը,

Մարթա և Մարիամ, ծանօթ են Ղուկասու պատմութեան մէջ ալ (Յովհ. ԺԱ. 3-5, հմտ. Ղկս. Ժ. 38-42): Յիսուս խօսոյն ճամբայ կ'ելնէ, ինչպէս խնդրած էին իր բարեկամները, բայց երբ անոնց քով կը հասնի, Ղազարոս մեռած էր արդէն, և չորս օրերէ ի վեր գերեզմանուած (Յովհ. ԺԱ. 4-7, 14-17, 39): Քրիստոս այն տեն յարութիւն առնել կուտայ անոր, հրապարակաւ և անսովոր պայմաններու մէջ: Միջադէպը այնպիսի համեմատութիւններ կ'առնէ, որ Հրէից ժողովը կը դամարուի և, չփոթած՝ չմօրած, կ'որոշէ սպաննել զՅիսուս: Այս միջոցը օրինականշաններու համար քաղաքական ամբաստանութեան վրայ կը հիմնուին: Պետերուն կարծիքով, իրենց դատապարտած անձը վտանգաւոր խռովարար մըն է, և հանրային ապահովութիւնը կը պահանջէ որ մէջտեղէն վերցուի անիկա (ԺԱ. 47-50). դառով ամբաստանեալին անմեղութեան կամ յանցապարտութեան, առով չեն զրազիր բնաւ: Յամենայն դէպս, յատենական վճիռը տրուելէ վերջ, ձերբակալութեան հրաման մը ևս կ'արձակուի Պալլիխացի մարդարէին դէմ (համարք 53, 57):

Դ. ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԱՆ. ՅԵՍՈՒՍԻ ՎԵՐՁԻՆ ՕՐԵՐԸ՝

ԶԱՐԶԱՐԱՆՔԷՆ ԱՌԱՋ

Յիսուս չէր ուզեր, սակայն, որ գաղտնաբար սպաննեն զինքը՝ ինչպէս արկածախնդիր մը: Երեսօղէմի մէջ պէտք էր մեռնէր անիկա, ամբողջ ժողովուրդին աչքին առջև, Զատիկի հանդիսաւորութեանց մէջ (հմտ. Ա. Կորն. Ը. 7.): Վտանգի ժամը մօտենալուն համեմատութեամբ՝ ո'րքան վճռականութիւն կը ցուցնէ, նոյնքան ալ խոնարհութեամբ կը շարժի ժամանակէն առաջ իր թշնամիներուն ձեռքը չիյնալու համար (հմտ. Յովհ. Ժ. 18): Ուստի, եփրայիմ կը քաշուի, Բեթէլի մօտերը, անտպատին սահմաններուն վրայ, որպէսզի հոն անցնէ աօնէն առաջուան քանի մը շարաթները. յետոյ, գալիլիական կարաւանները կը սկսին հասնիլ, Երեքովի մօտ կ'իջնէ՝ անոնց միանալու համար: Հո'ս կը դնէ համատեսականներու պատմութիւնը չարչարանքի նոր ազդարարութիւն մը (Մտթ. Ի. 17-19, Մրկ. Ժ. 32-34, Ղկս.,

ծԼ. 31-34). բայց աշակերտները, բոլորովին զարհուրած, չեն կրնար ըմբռնել այս խօսքերուն իմաստը (Մրկ. Ժ. 32, Ղևս. ժԼ. 34): Սա չափը կրնան կռահել թէ հանգոյցին պարզումը կը մօտենայ. արդէն Մեսիային դահակալութեան գաղափարովը լեցուած, անոնք սկսած են վիճել թէ Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ որո՞նք նախաթոռ պիտի բաղմին (Մտթ. Ի. 20-28, Մրկ. Ժ. 35-45): Այս խօսակցութեանց վրայ, Յիսուս երիքով կը հասնի՝ մեծ բաղձութենէ շրջապատուած. ասկէ վերջ կուգայ Զաքէոսի դրուադը (Ղևս. ԺԺ. 1-10), Բարտիմիոսի բժշկութեան հետ (Մրկ. Ժ. 46-52, Ղևս. ԺԼ. 35-43, հմտ. Մտթ. Ի. 29-34), ու քիչ վերջը հանդիսաւոր մուտքը Երուսաղէմ:

Այս վերջին միջադէպը յատուկ է չորս պատմութեանց ևս, սա տարբերութեամբ սակայն որ Յովհաննէս անկէ առաջ կը դնէ Բեթանիոյ ճաշը և այս առթիւ կուտայ ժամանակագրական ծանօթութիւն մը, չորս հարկ է յիշել (Յովհ. ԺԲ. 1): Զաւիկէն վեց շաբաթ առաջ, այսինքն ուրբաթ իրիկուն, դէպի շաբաթամուտին է որ, կ'ըսէ, Յիսուս Ղազարի աւանը հասաւ. աւանոր եղած ընդունելութիւնը անհամաձայն չէր օրէնքին պարտադրած անաշխատութեան հետ, քանի որ հրամայած էր որ առաջուց պատրաստուին միայն հարկաւոր կերակուրները: Բեթանիոյ այս ճաշը կը յիշեն երկու համատեսականներն ալ (Մտթ. ԻԶ. 6-13, Մրկ. ԺԳ. 3-9), որոնք զայն կը դնեն Սիմոն բորսալի մը տան մէջ, մինչդեռ Յովհաննէս զանց կ'ընէ այդ մանրամասնութիւնները, առանց թէ և հերքելու զայն. իրօք աւետարանիչներուն այս առթիւ ունեցած միակ անհամաձայնութիւնը տօնին օրուան մասին է, զոր Մատթէոս և Մարկոս կը կցեն Յուդայի կողմէ Հրէից պետերուն մօտ կատարած ձեռնարկին հետ: Յովհաննէսեան ժամանակագրութիւնը նախամեծար պէտք է համարուի ըստ մեր քննական սկզբունքներուն, այնու զի նոյն աւետարանին պատմութիւնը, որ շատ աւելի բնական չունչով մը կը ստացուի, քանի մը սրտադրաւ զիծերու մէջ կուտայ անձնաւորութեանց զիմադմութիւնը: Այս պատմութեան քննարկու է, զոր օրինակ, որ գիտենք անունը Տի-

բոջ այնքան անձնուէր այն կնոջ, որ օծեց զայն անուշահոտութիւններով. համապարհի սրտառու զործողութիւն՝ որուն մէջ Յիսուս իր գերեզմանին ընծայուած պատիւներուն կանխում մը տեսաւ (Յովհ. ԺԲ. 7):

Այդ շաբաթ օրուան վաղորդային, կիրակի, եօթնիկին առաջին օրը, Երուսաղէմ կը մտնէ յաղթանակաւ, թողաւոր հեղ և բարի՝ բաղձութեան հրճուանքի եւ ցնծութեան աղաղակներէն շրջապատուած (Մտթ. ԻԱ. 1-11, Մրկ. Ժ. 1-10, Ղևս. ԺԺ. 29-40, Յովհ. ԺԲ. 12-16): Պատուով բոլոր քաղերը, անիկա կը գործէ որպէս աստուածակալական միապետ, որ իրեն արժանահատոյց տալիք կ'ընդունի իսրայէլի մեծարանքները (Մտթ. ԻԱ. 15, 16, Ղևս. ԺԺ. 39, 40): Ուստի Տէրը ալ պատճառ չունէր վախճալու որ մի' զուցէ զինքը իրրեւ երկրաւոր Մեսիա մը համարեն (հմտ. Յովհ. Զ. 15). ո՞չ ապաքէն պետերը ժողովով որոշած էին չարաբանքով պատժել զինքը. ժողովուրդին ծափողոյններուն գալով, Յիսուս մեծ կարեւորութիւն չէր ընծայեր այս անցաւոր խանդավառութեան: Բայց չէր ուզեր թողուլ իրենները առանց վերջին կոչի մը, որ նոյն ատեն ըլլար վեհագոյն բողոք մը՝ հաստատող աշխարհի վրայ իր թագաւորութեան իրաւունքներն ու հոգեւոր նկարագիրը: Այս պիտի է ահա, եթէ ընդունուի տաճարէն արտաքսումին համատեսական պատմութեան քննարկութիւնը (Մտթ. ԻԱ. 12, Մրկ. ԺԱ. 15-17, Ղևս. ԺԺ. 45, 46) նշանակութիւնը զոր Բրիտոս կուտայ այդ զիպուածին: Ամէն պարագայի մէջ, կիրակի իրիկունը կ'երթայ անցընել Բեթանիա, իր բարեկամներուն քով, ինչպէս գրեթէ ամէն օր ըրաւ աւագ եօթնեակի ընթացքին: Երկուշաբթի Երուսաղէմ կը դառնայ և ճամբան կ'անիծէ թղենին որ տերեւներ միայն ունէր և ոչ պտուղ (Մտթ. ԻԱ. 18-22, Մրկ. Ժ. 12-14) հարազատ խորհրդապատկեր հրէութեան — որուն վրայ, հետեւեալ օրը, իր աշակերտները կը նշմարեն որ չորցած է ծառը, Տէրը կը պատասխանէ անոնց զարմացումին, յորդորելով զիրենք որ հաւատան Աստուծոյ, զործուած այս հրաշքին խորհուրդովը նոյն իսկ (Մրկ. Ժ. 19-24): Զորեքշաբթի, Յուդա կը հա-

մաձայնի Հրէից պետերուն հետ որ իրենց կը յանձնէ իր վարդապետը (Մատթ. ԻԶ. 1-5, 14-16, Մրկ. ԺԴ. 1, 2, 10, 11, Ղկս. ԻԲ. 1-6): Այդ օրը, կամ նոյն իսկ թերեւ աւելի ետքն է որ Յիսուս կը հանգիպի Յոյներուն, ըստ պատմութեան Յովհաննու (ԺԲ. 20-36):

Ժ. Գ.

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՎԱՅՐԻ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ Ի ՀՆՈՒՍՆ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ա. ՍՏՆԱԽՈՐՆԵՐ

1. Մակերնեռ. —

Պաղեստինի և Սիրիոյ մէջ, մանաւանդ գիւղերը, շուրջ և կասուն չեն կըրնար ընտանի կենդանիներու կարգը դասուիլ, վասնզի չունին անոնք ունէ տէր ու յաճախ կը թափառին խմորովին ի խնդիր ապրուստի:

Շնագայլը կամ չագայլը, որ իր դորշ գեղնազոյն մազերուն պատճառաւ կը կոչուի նաև ոսկեզոյն շուր, բազմաթիւ է Պաղեստինի մէջ և գիւղերնէր կը մօտենայ գիւղերու, մինչև իսկ քաղաքներու սահմաններուն ու կ'արձակէ սուր և ողբազին ձայն մը՝ շատ նման լացող մանուկի ձայնին:

Սխալ է Սուրբ Դրոց մեկնիչներէ ոմանց այն կարծիքը՝ թէ ալլուքը, յիշուած Սամփսոնի պատմութեան մէջ, հազուադիւս կենդանի մը ըլլայ ի Պաղեստին: Ընդհակառակը շատ բազմաթիւ է ան ու կ'ապրի Պաղեստինի հարաւն ու կեդրոնը եւ Յորդանանի արեւելքը ու հիւսիսային Գալիլիա:

Կարելի է հանգիպիլ սովորական գայլին կամ եղիպսական գայլաշունին կամ գայլանման շունին, որ ընդհանրապէս կը զբոսնուի Պաղեստինի հարաւահողմը: Ասիկա աւելի փոքր ըլլալով քան աղուէսը՝ զրեթէ չի համարձակիր յարձակիլ խոշոր կենդանիներու վրայ: Ունի սրածայր գունչ մը և ոսկեգոյն գեղին մազեր:

Ի հնումն մեծ թուով առիւծներ կային Պաղեստինի մէջ, զորս որսալու կու գար Ամենհադէպ Կ. Եգիպտոսի թագաւորը: Ան կը պարծենայ թէ 112 առիւծ սպաննած է իր թագաւորութեան առաջին տասը տարիներուն: Առիւծը հարիւր անգամէն աւելի յիշուած է Սուրբ Դրոց մէջ, ու իր հրաշական անունը կը թուի տրուած ըլլալ պաղեստինեան քանի մը տեղերու. Լայիսա (Դատ. ԺԸ. 29) կամ Լաիս (*) (Ես. Ժ. 30), Դարաթ (**) կամ Բեթդարաթ (Ես. ԺԺ. 6), որ կը նշանակէ եգ առիւծներու բնակավայր: Ընդհանրէս առիւծներու բռնակալները էին Յորդանանի ափանց թաւուանները: Այդ պատճառաւ Երեմիա Եզոմը կը նմանցնէ առիւծի մը, որ Յորդանանի մշտադալար մացառուաներէն վեր կը բարձրանայ (Երեմ. ԽԺ. 19): Առիւծը աներևութացաւ Պաղեստինէն՝ երբ հաւըզհետէ սկսան փճանալ անտառները: Եւ սակայն Յերոնիմոսի վկայութեան համաձայն առիւծ կար տակաւին Պաղեստինի մէջ և. դարուն: Այս առթիւ կ'արժէ յիշել Յերոնիմոսի առիւծին զրոյցը, այնքան յաճախ ներկայացուած պատկերներու մէջ, որ շատ կը նմանի պատմութեանը Ս. Երասիմոսի, որ կ'ապրէր Յորդանանի հովիտը և որուն վանքը մեծապէս փնտսուեցաւ 1927 թ. Յուլիս 11ի երկրաշարժէն: Մատապայի խճանկար քարտէսին վրայ (Զ. դար) Յորդանանի արեւելքը կը տեսնուի առիւծ մը՝ որ վրիթ մը կը հալածէ: Եթէ հաւատք ընծայենք Յովհաննէս Փոկաս ուխտաւորին՝ ԺԲ. դարուն տակաւին առիւծներ կային Պաղեստինի մէջ:

Պէտք է յիշել թէ Սամփսոն առիւծ մը ճեղքեց, որուն բերնին մէջ յետոյ դտաւ փեթակ մը, ուր մեղր դրած էին մեղուններ (Դատ. ԻԺ. 5-15): Հովիւ Դաւիթ կը հալածէր առիւծ մը կամ արջ մը ամէն անգամ՝ երբ ան ոչխար մը յափշտակէր իր հօտէն, ու եթէ առիւծը իր գէմ գառնար՝ կը բռնէր անոր կոկորդէն ու կը զգետնէր զայն (Ա. Թագ. ԺԷ. 34-35): Հարկ է ըսել թէ Սիրիոյ և Պաղեստինի առիւծնե-

(*) Լաիս = առիւծ բառէն:

(**) Յոգնակի արական դարբար, եգակի դարբար = էգ առիւծ: